

[58. 6.]

VOORLOOPIG VERSLAG der Commissie van Rapporteurs voor het bovengenoemd ontwerp van wet.

Bij de overweging in de afdelingen der Kamer van het wets-ontwerp tot intrekking van het Keizerlijk decreet van den 30sten December 1809, concernant les fabriques, en van eenige andere verordeningen van Franschen oorsprong omtrent de Eerediensten werd door een der leden krachtens art. 27 van het Reglement van Orde eene Nota overgelegd, die achter dit verslag is opgenomen. Het onderzoek heeft overigens tot de volgende uitkomsten geleid.

§ 1. In eenige afdelingen trad men in beschouwingen over den regtstoestand der kerkelijke goederen in het algemeen. Sommige leden stelden in het licht, dat het nu voorgedragen wets-ontwerp misschien moet worden aangemerkt als de laatste groote maatregel tot losmaking der banden, die de kerkgenootschappen aan den Staat verbinden. Daarom, meenden zij, is thans voor den Staat de tijd gekomen om datgene te doen wat hij in het algemeen belang tot regeling van dien regtstoestand noodig of nuttig acht. Dat in dit opzigt voorziening van Staatswege noodig is achtten deze leden zeker. Bij de kerkelijke goederen en inkomsten toch hebben velen belang, die zelve voor hunne regten en belangen niet kunnen waken. Bovendien is het bekend tot welke misbruiken het beheer van kerkelijke goederen niet zelden aanleiding geeft. Bij wijze van voorbeeld werd gewezen op toestanden als die welke in Friesland worden aange troffen, waar men beweert, dat door floreenpligtigen beheerde inkomsten der kerkelijke gemeenten wel eens zijn aangewend geworden voor de publieke dienst der burgerlijke gemeenten, en op bekende gevallen, dat kerkelijke goederen in het bezit geraakt zijn der erfgenamen van vroegere kerkelijke beheerders. Dit is slechts één voorbeeld, maar men weet hoeveel onzekerheid en verwarring er thans in het beheer der kerkelijke goederen, vooral bij de Hervormden, bestaat.

Het is, volgens deze leden, het regt en de roeping van den Staat om daarin verbetering te brengen.

Langs welken weg?

Enkel en hunner erkenden, dat bij hen ernstige twijfel was ontstaan nopens de vraag, of het beginsel van scheiding van Kerk en Staat blijkens de ondervinding wel heilzaam is. In Duitschland, Zwitserland, Oostenrijk huldigt men dagelijks meer eene tegenovergestelde rigting en ook bij ons te lande vindt de daar gevolgde staatkunde verdedigers van naam. Huns inziens zou er veel voor te zeggen zijn, niet, dat de zoogenaamde Pruisische Mei-wetten door ons werden nagevolgd, maar wel, dat ook wij eene op alle kerkgenootschappen toepasselijke wet verkregen in den trant der Pruisische wet op »die Vermögensverwaltung in den Katholischen Kirchengemeinden», die immers mede door het Pruisische episcopaat is aanvaard.

Een groot aantal dezer leden ging niet zoo ver en zouden eene wet als de verlangde eene bedenkelijke inbreuk achten op het moderne staatsregt. Van den anderen kant gaven zij toe, dat het beginsel van scheiding van Kerk en Staat geenszins elke wettelijke regeling op dit gebied uitsluit, volgens sommigen reeds hierom niet, omdat de regts-persoonlijkheid der kerkelijke instellingen een voorregt is, dat slechts verkregen wordt door de gunst van den Staat. Maar bovendien, de bestaande burgerlijke wetgeving levert, dit

is een feit, geen voldoende waarborgen op, dat de stoffelijke goederen der kerkgenootschappen niet worden onttrokken aan hunne kerkelijke bestemming, en in die leemte te voorzien is de taak van den gewonen wetgever. Volgens eenige leden zoude daarom wettelijk toezigt van den Staat op het beheer wenschelijk zijn of althans openbaarheid door de verplichting om de gaarlijksche rekening ter inzage der leden van het kerkjeusjoochap te leggen. De ervaring heeft voorts bewezen, hoe nadeelig de onzekerheid werkt, of de kerkelijke goederen behooren aan de gemeenten als zedelijke lichamen, dan wel of die goederen zijn aan te merken als stichtingen. Ook dit moet de wet duidelijk uitmaken. Trouwens de geheele titel in het Burgerlijk Wetboek, die van *zedelijke lichamen* handelt, heeft met het oog op de kerkgenootschappen (men denke bij voorbeeld aan de bepalingen omtrent het stemregt) behoefte aan herziening. Zonder in meer bijzonderheden af te dalen vroeg men, of de Regering er op bedacht is bij de wet regelen vast te stellen op het beheer der goederen en inkomsten, toebehoorende aan kerkelijke instellingen, en althans op het beheer der goederen bij de Hervormden, die aan zulk eene regeling groote behoefte hebben?

Andere leden plaatsten zich op een geheel tegenovergesteld standpunt. Zij kwamen op tegen elken aandrang bij de Regering, hoe zacht die aandrang aanvankelijk ook zij, om zich in het beheer der kerkelijke goederen en inkomsten te mengen. Zij kwamen daartegen op, van oordeel, dat de Staat geen regt heeft om de vrijheid van zedelijke lichamen of regtspersonen meer te beperken dan die der bijzondere personen. De regtspersoonlijkheid moge een bijzonder regt voor vereenigingen of instellingen zijn, eene gunst van den Staat is zij niet. Is dit algemeen waar, het geldt vooral van de kerkgenootschappen, die meest veel ouder zijn dan de moderne Staat en al de eigenschappen der regtspersoonlijkheid bezaten, voor dat de moderne Staat hun die konde toekennen. Inmenging van het Staatsgezag in het beheer der kerkelijke goederen ware daarom eene onbehoorlijke krenking der vrijheid, tenzij overwegende redenen haar noodig maakten. En zulke redenen zocht men vruchteloos. Enkele misbruiken, gelijk er van Friesland zijn aangehaald, leveren geen genoegzamen grond om de vrijheid van alle kerkgenootschappen en kerkelijke gemeenten te beperken, want er is geene vrijheid, waarvan nimmer misbruik is gemaakt. De misbruiken en leemten, waarop gewezen werd, bestaan overigens hoofdzakelijk of uitsluitend in en ten aanzien van Protestantische kerkgenootschappen: gaat het aan, andere kerkgenootschappen, bij wie daaraan geen behoefte bestaat, aan eene regeling van Staatswege te onderwerpen? En al wilde men zulks, zal het mogelijk zijn bij de groote verscheidenheid van organisatie, waaronder de verschillende kerkgenootschappen leven, deze allen te brengen onder ééne wet?

Sommigen voegden hierbij, dat de inmenging van den Staat voor de kerkgenootschappen wel eens een middel kon zijn erger dan de kwaal, omdat blijkens de geschiedenis de meeste bezittingen, die voor de kerkgenootschappen verloren zijn gegaan, hun onttrokken zijn door den Staat. De hulpbehoevenden onder de leden der kerkgenootschappen, zeide men verder, en zij, die minder in staat zijn zelf hunne regten te verdedigen, hebben evenmin de hulp van den Staat in het kerkelijk beheer noodig, omdat (en van dit beginsel gaat ook de armenwet uit) de kerkgenootschappen voor de noodlijdenden en zwakken beter zorgen dan de Staat. Het is waar, de wensch naar openbaarheid der rekeningen is bescheiden, doch naar dit gevoelen zijn de belangen, die het hier geldt, reeds voldoende verzekerd door de kerkelijke reglementen en door de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de zedelijke lichamen. Hetgeen mitsdien voor alsnog verlangd wordt ware overbodige beperking der vrijheid en een stap, zij het een weinig merkbare stap, op eenen weg, dien de Regering in het geheel niet moet betreden.

Intusschen had de meerderheid geen bezwaar om over de medegedeelde beschouwingen het gevoelen der Regering te vragen, maar zij begreep, dat het besproken onderwerp niet in regtstroeksch verband staat tot de tegenwoordige voordragt.

§ 2. Bij de behandeling van het wets-ontwerp zelf wisselde men in de eerste plaats van gedachten over de vraag

of de intrekking van het decreet van 30 December 1809 in beginsel goedkeuring verdient?

Onderscheidene leden betwijfelden dit. Hoe is het, vroegen zij, met de Grondwet? In 1815 (en op dat punt is in 1848 niets veranderd) bestond het decreet nog slechts een vijftal jaren. Heeft het sedert niet zestig jaren lang gegolden zonder dat tegen de verzaking der grondwettige beginselen door de belanghebbenden werd opgekomen? Juist onder het tegenwoordig bewind zijn in de zaken van Hedikhuizen en Kampen de beslissingen gevallen, volgens welke niets belet, dat de gemeente zich uitgaven ten behoeve der openbare eeredienst oplegge. En zoodra een kerkgebouw wegens oudheid, kunstwaarde of soortgelijke reden tot een monument verklaard wordt, vindt men in het toestaan op de gemeentebegroting van gelden voor onderhoud en herstel geen bezwaar. Van een beginsel kan dus hier geen sprake zijn. Het besluit van 1809 is nu echter een onderdeel van de wel doordachte en goed samenhangende Fransche wetgeving, die op de wet van 18 Germinal, an X rust. De Grondwet van 1815 heeft geenszins willen breken met hetgeen eenmaal bestond; en wat dus onder haar beheer niet voor het eerst had kunnen worden gevestigd, is daarom nog niet, voor zoo veel enkel instandhouding betreft, met hare voorschriften in strijd. Geeft dergelijke regeling aanleiding tot gegronde bezwaren, dan kan hierin grond gelegen zijn tot hervorming; maar van dergelijke noodzakelijkheid blijkt niet. Integendeel: de belanghebbenden, vooral in Limburg, dringen niet aan op de intrekking van het decreet, ook in België gehandhaafd. Ten einde nader omtrent de wenschen dier belanghebbenden te worden ingelicht, vroeg men overlegging van de missive der Gedeputeerde Staten van Limburg over deze zaak, alsmede van de stukken, die, naar men meende te weten, daarin worden vermeld.

Nu moge de intrekking van het decreet aanbeveling verdienen uit het oogpunt van eenparigheid van wetgeving, dit is toch, meenden de bedoelde leden, eigenlijk slechts een afgetrokken begrip, dat niet gehuldigd mag worden ten koste eener krenking van verkregen regten.

Dit laatste zoude volgens hen een gevolg van het wetsontwerp zijn.

De goederen en fondsen, waaruit de kosten der openbare eeredienst gevonden worden, hebben, zoo redeneerden deze leden verder, eene bepaalde bestemming, door de wereldlijke wet er aan gegeven. Deze moet dus wel degelijk zorgen, dat zij aan die bestemming dienstbaar blijven en behoorlijk beheerd worden. Het concordaat van 1801 is niet, gelijk anderen volhielden, een tractaat met eene vreemde Mogendheid, waaraan Nederland nog gebonden is, maar was een bestanddeel van het staatsregt van het groote Keizerrijk, dat met dat gansche staatsregt vervallen is. En bij de uitvoering, daaraan gegeven bij het arrêté van 7 Thermidor, an XI, zijn, — zoo als de Fransche en Belgische jurisprudentie, zoowel van den Franschen Staatsraad als van de geregtschoven, zoowel van appel als van cassatie doet zien, — en de kerken en de pastorien in eigendom overgegaan aan de burgerlijke gemeenten. Zoo als dat van ouds het geval was, werden bij het decreet van 1809 de collegien van kerkfabrieken ingesteld als zuiver leekenbesturen. Heft men die collegien op, hoe moet het dan met den eigendom gaan? Het wetsontwerp wil overgifte aan de besturen, door het bevoegd kerkelijk gezag aangewezen. Welk gezag is dat? Het antwoord kan niet anders zijn dan de bisschop, want deze, als gedelegeerde van den Paus, zou dan volgens het concilie van Trente de zaak moeten regelen. Maar waarop komt dit anders neder, dan dat men in eene aangelegenheid van zuiver burgerlijken aard, waarover volgens art. 148 der Grondwet de gewone regter moet oordeelen, de verbindende kracht van het canonieke regt herstelt. De scheiding van Kerk en Staat, dus toegepast, zou derhalve leiden tot herstel der onderscheiding tusschen zaken *divini et profani iuris* en zoude de eerste onderwerpen aan het geestelijk in plaats van aan het wereldlijk regt. Art. 80 van het decreet zou niet enkel ingetrokken, maar het daarbij uitgesproken beginsel inderdaad verlaten worden, want het zou de bisschoppelijke regtspraak zijn die alles bestelde. En het decreet betreft niet enkel de kerken en pastorien en kosten der gewone eeredienst, het omvat ook verschillende stichtingen. Dat alles wordt op losse schroeven gesteld. In plaats van

eene zeer uitgewerkte en bij de ondervinding niet ondoeltreffend gebleken regeling, komt een toestand waar, zonder waarborg voor eenig verkregen regt, alles wordt overgelaten aan hetgeen het wetsontwerp het bevoegd kerkelijk gezag noemt, zonder den regtsgrond voor die bevoegdheid op te geven.

De meerderheid der leden, die aan het afdeelinings-onderzoek deel namen, keurde in beginsel de voordragt goed, omdat daardoor bemoeijenissen der burgerlijke gemeenten met kerkelijke zaken zullen ophouden, die strijden met den geest onzer Staatsinrigting. Tot staving van hun gevoelen meenden zij zich te kunnen bepalen tot eene verwijzing naar de gronden, in de Memorie van Toelichting ontwikkeld. Zij deden daarbij alleen nog, maar met nadruk, uitkomen, dat het ontwerp geenszins het uitvloeisel is eener zucht om toe te geven aan eene bloote abstractie, maar dat het strekt zoowel om banden los te maken, die in de praktijk aan de ontwikkeling der parochien in den weg staan als om de Regering te ontheffen van eene inmenging in zuiver kerkelijke aangelegenheden. Het verdient huns inziens dan ook goedkeuring, dat de wetgever het bevoegd kerkelijk gezag als opvolger der kerkfabrieken aanwijst, zonder zich in te laten met de vraag wie met dat bevoegd kerkelijk gezag is bekleed en op welke wijze het met betrekking tot deze zaak voortaan zal worden uitgeoefend.

§ 3. Onder de leden der meerderheid, die zich in beginsel met de voordragt konden vereenigen, waren echter velen, die over hare materiele gevolgen niet gunstig dachten. Sommigen verklaarden reeds nu, dat zij van de mate, waarin aan hunne bedenkingen zou worden te gemoet gekomen, hunne stem over dit wetsontwerp afhankelijk maakten.

Om een juist oordeel te kunnen vellen over hetgeen bij intrekking van het decreet aan de Kerk toekomt, behoort men volgens eenige leden te letten op den grondslag dezer geheele zaak. Welke is die? Immers de confiscatie van kerkelijke goederen en de daarop gevolgde schikking met de kerk, namelijk het concordaat. De Paus waarborgde aan de koopers van kerkelijke goederen, dat zij niet verstoord zouden worden in hun bezit en zijnerzijds beloofde de Keizer te zullen zorgen voor de instandhouding der kerkfabrieken. Het decreet is derhalve het uitvloeisel eener bilaterale overeenkomst. De Staat kan deze niet eenzijdig verbreken, dat wil zeggen, de Staat kan het decreet niet opheffen zonder de Kerk in het genot te laten van de voordeelen, die zij thans bezit. Nogthans achten deze leden het minder juist wanneer de Regering beweert, dat de kerkfabrieken, zoo als zij volgens het decreet van 1809 bestaan, lichamen zijn niet van kerkelijken, maar van politieken aard, om daaruit af te leiden, dat er van een regt der Kerk op de bestaande inkomsten geen sprake kan zijn. De kerkfabrieken zijn veeleer instellingen van gemengden aard, waarin echter het geestelijk element het zwaarste weegt. Geheel ten onregte zegt de Regering, dat subsidie gegeven werd omdat men toezigt uitoefende, want het omgekeerde is waar: de feiten leeren, dat men (hetgeen trouwens ook logisch is) toezigt uitoefende omdat men subsidie gaf. Dit klemte te meer, wanneer men er op let, dat de ondersteuning der Kerk door de gemeenten volgens art. 92 van het decreet geen eigenlijk subsidie is, maar strekte om te *suppléer à l'insuffisance des revenus de la fabrique*."

Deze zienswijze ontmoette bij anderen tegenspraak. Gesteld de zoo even medegedeelde opvatting omtrent het concordaat ware juist, dan kan daaruit toch nimmer volgen dat publiekrechtelijke verplichtingen van den Franschen Keizer, betreffende bepalingen van staatsbestuur, overgaan op den Nederlandeche Staat. Doch deze leden konden allerminst toegeven, dat de Napoleontische Regering herstel beoogde in den zin van teruggave der nationaal verklaarde goederen aan de Kerk. De Keizer had zuiver politieke oogmerken. Hij wilde, gelijk van alles, ook van de Kerk een *instrumentum regni* maken. De geheele instelling der kerkfabrieken was niets anders dan eene organisatie van eenen tak van het Staatsbestuur, van een tak

der openbare dienst. Dat was het doel, maar niet de volledige uitkeering der geconfisqueerde kerkelijke goederen. Als men dan ook de berekeningen geloofd, door sommigen gemaakt, zou dat herstel al zeer onbetekenend geweest zijn, in vergelijking met het bedrag, dat geconfisqueerd werd. De Fransche Regering wilde dat de temporalia door de leeken bestuurd en door de wereldlijke overheid geregeld zouden worden.

Limburg werd onder dit regime met veel welwillendheid bedacht. Daar bedraagt de jaarwedde van een pastoor der 1ste klasse f 975 en van een pastoor der 2de klasse f 650, dus ver boven den maatstaf van het decreet. Daar heeft het seminarium beurzen, en ofschoon Noordbrabant tweemaal zooveel inwoners telt als Limburg, ontvangt in Limburg de geestelijkheid f 118- à f 119 000, tegen f 116 000 ginds. Doch komt men op dezen toestand terug en trekt men het decreet in, dan houdt elke wettelijke verplichting om te blijven betalen op. Maar laat men den last, en dat doet men door dien in welken vorm ook te bestendigen, dan moet men ook handhaven wat daartegenover staat.

§ 4. Wat er echter van de verplichtingen uit het concordaat voortvloeiende moge zijn, volgens de meerderheid wordt de afrekening tusschen Staat en Kerk uitsluitend beheerscht door art. 168 der Nederlandsche Grondwet.

Over de beteekenis van dit artikel werd evenwel zeer verschillend gedacht.

Sommige leden waren van gevoelen, dat het regt der Kerk op volledige en blijvende schadevergoeding, in dit artikel wortelt, met andere woorden, dat de subsidiën, bij het decreet aan gemeentelijke en provinciale besturen opgelegd, behooren tot de inkomsten door het eerste lid van art. 168 der Grondwet verzekerd. De Regering ontkent dit en beroept zich op het rapport der commissie van onderzoek aangaande de alsnog hier te lande vigerende wetten en verordeningen van Franschen en anderen oorsprong. Doch dat advies steunt alleen op het tweede lid van art. 168 en argumenteert uit dit tweede lid, dat in het eerste lid uitsluitend bedoeld worden de tractementen, pensioenen en andere inkomsten, genoten wordende uit 's lands kas. Deze beperking kent het eerste lid echter niet; integendeel, het spreekt zoo algemeen mogelijk van andere inkomsten „van welken aard ook”. Bovendien verbieden de woorden „door de onderscheidene godsdienstige gezindheden” elke beperkende uitlegging eveneens. Gewaarborgd worden voorts de inkomsten, thans genoten, dat is in 1815: de inkomsten nu, door het decreet toegekend, zijn regtens en feitelijk ouder dan 1815. De bewoordingen van art. 168, gelijklopende aan die van art. 194 der Grondwet van 1815, zijn op zich zelve volkomen duidelijk en het ware mitsdien ongeoorloofd daarin eenen anderen zin te leggen, ontleend bij voorbeeld aan de Grondwet van 1814, die nimmer in Limburg van kracht is geweest, terwijl juist de Grondwet van 1815 ook voor de zuidelijke Nederlanden was bestemd.

Welke schadeloosstelling, vroegen dezelfde leden, wordt nu door het ontwerp aangeboden? Eene door de gemeenten en eene door het Rijk. Die van wege de gemeenten is slechts tijdelijk, duurt slechts tien jaar. Maar de vraag ontstaat, of de Staat aan de gemeenten dien tijdelijken last mag opleggen. „De burgerlijke gemeenten”, zegt de toelichting op blad. 7, „ondergaan door den in het wets-ontwerp bepaalden duur der verlenging van den tegenwoordigen staat van zaken geen meerderen last dan haar thans is opgelegd, en die, bij niet-intrekking van het decreet, zou bestendigd blijven.” Maar in het stelsel der Regering, volgens hetwelk de gemeenten alleen door het decreet tot toekenning van de subsidiën zijn gebonden, worden zij van elke verplichting tot betaling ontslagen, zoodra het decreet opgeheven is.

De schadeloosstelling van wege het Rijk is ten eenen male onzeker. De verplichting daartoe wordt niet opgenomen in de wet, maar men ontvangt slechts de verzekering, dat het voornemen bestaat om eene som op de Staatsbegroting uit te trekken. Het springt in het oog, dat die waarborg onvoldoende is. Daarbij kwam aan deze leden de som van f 14 000 te laag voor. Men kon niet inzien, waarom bij de berekening dier som juist op kolom e: „Subsidien of uitgaven van anderen aard” (zie n°. 5 der stukken) geen acht

is geslagen. En ook die te geringe som zal jaarlijks worden verminderd en na tien jaren geheel ophouden.

Volgens deze leden is daarom het wets-ontwerp, ofschoon de verwezenlijking bedoelende van een juist beginsel, zoowel met de Grondwet als met de billijkheid in strijd. Tot ondersteuning daarvan deed men gelden dat een langdurig genot van 66 jaren een verkregen regt of althans een billijke aanspraak had geschapen om niet door opheffing van een wettelijken titel zonder volledige schadeloosstelling te worden vernietigd.

Daartegen kwamen andere leden op Art. 168 der Grondwet is, betoogden zij, hier niet toepasselijk. Vooreerst spreekt het van inkomsten uit 's lands kas. Dat blijkt toch duidelijk uit de 2de alinea en mede uit de vorige grondwetten, bepaaldelijk uit die van 1814. Uit de artt. 136-138 der Grondwet van 1814 is de bepaling van art. 194 der Grondwet van 1815 (thans art. 168) ontstaan en daar het in *confesso* is, dat over den zin van art. 194 twijfel is gerezen, is het voor den uitlegger pligt om met de geschiedenis der bepaling te rade te gaan. De zoo even vermelde opvatting van art. 194 ware ook niet te rijmen met art. 155 der Grondwet van 1815, dat aan de gemeente de beschikking over hare eigene uitgaven verzekert. Men mag dus niet aannemen, dat de Grondwet van 1815 zonder duidelijk voorschrift kan geacht worden lasten op de gemeenten te hebben gelegd. Ook wijst zij, het is volkomen waar, op een bepaald tijdstip. Thans beteekent bij de invoering der Grondwet van 1815. Hier kan men evenwel niet meer nagaan hoeveel deze voordeelen in 1815 bedroegen. Eindelijk let art. 194 (art. 168) niet enkel op de bron maar tevens op den aard der inkomsten. Vooral tractementen, heeft zij op het oog, maar voorts ook weduwen- en kindergelden en dergelijke *persoonlijke* inkomsten door de geestelijken en leeraren genoten. Wilde men op de letter drukken, dan ware trouwens elke verandering uitgesloten; want de inkomsten worden verzekerd, zoo als zij genoten werden, en geenszins wordt de bevoegdheid voorbehouden om ze te converteren of van de gemeenten over te brengen op het Rijk.

Doch ook die leden, die zich derhalve met de materiele gevolgen van het ontwerp konden vereenigen, erkenden, dat de schadevergoeding, door het Rijk te verleen, evenzeer in de wet zelve moet zijn gewaarborgd als die, welke door de gemeenten zal worden toegekend.

§ 5. Bij het bespreken van de tijdelijke tegemoetkoming, waarop de Regering het uitzicht opent, kwam nog een ander punt in aanmerking.

Door de beslissing in de zaken van Kampen en Hedikhuisen is gebleken, dat over de bevoegdheid van de gemeentebesturen om subsidie ten behoeve van den eeredienst toe te kennen, verschil van gevoelen bestaat. Door den Raad van State, afdeling voor de geschillen van bestuur, ontkend, is die bevoegdheid door den Minister van Binnenlandsche Zaken als bestaande aangenomen. Wie waarborgt, dat een volgend Minister in de zinswijze van den tegenwoordigen deelen zal?

Nu is het duidelijk, dat het nadeel, hetwelk ten gevolge der intrekking van het decreet geleden zal worden, en dus de waarde der te verleen tegemoetkoming in niet geringe mate hiervan afhankelijk is, of er kans bestaat, dat in het vervolg op vrijwillige subsidies uit de gemeentefondsen mag worden gerekend dan wel of deze bron van inkomst geheel zal zijn gesloten.

Considerans. Gaat deze in hare bewoordingen niet te ver? Waarom hier in het algemeen gesproken van „enkele gewesten”, daar toch, meenden sommigen, feitelijk alleen in Limburg het decreet van 30 December 1809 werkt? Ook zou men er uit kunnen opmaken, dat bijv beurzen en dergelijke door deze wet worden afgeschaft? Waarom gezegd, dat „alsnog” het decreet behoort te worden ingetrokken?

Vrij algemeen was men van oordeel, dat de *considerans* korter en duidelijker moet zijn. Men gaf aan de Regering in overweging hem aldus te doen luiden:

„Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het

Intrekking van het Keizerlijk decreet van 30 December 1809, concernant les fabriques, enz. omtrent de Eerediensten.

Keizerlijk decreet van 30 December 1809, *concernant les fabriques*, met de daarmede in verband staande verordeningen behoort te worden ingetrokken;

„Zoo is het, enz.”

Art. 1. Gaarne vernam men iets meer omtrent de antwoorden der burgerlijke gemeenten in Limburg dan in Bijlage A (N°. 4 der stukken) te lezen staat. Men begreep ook niet goed, hoe het mogelijk is, dat men in 16 gemeenten genegen is de pastorij af te staan „onder den last van onderhoud door de kerkfabriek”, daar immers de kerkfabriek zal worden opgeheven. Het antwoord was, dat hier met kerkfabriek bedoeld wordt het bestuur, dat later ter vervanging van het bestaande zal optreden.

II. Is het wel juist, werd in eene afdeeling gevraagd, dat de kerk te Roermond geene cathedrale, maar eene gewone parochie-kerk is? Jaarlijks zijn op grond van art. 106 van het decreet door de provincie Limburg subsidien betaald blijkens het verhandelde bij de bekrachtiging der provinciale belastingen. Gaat de redenering in de toelichting van dit artikel op, dan zou daaruit volgen, dat de provinciale belastingen, geheven ten behoeve der eeredienst van de Katholijken in Limburg, sedert lange jaren niet hadden mogen worden goedgekeurd.

Art 2, alinea 1. „Aan de kerkbesturen of bestuurders.” Met beroep op het taalgebruik, krachtens hetwelk in kerkelijke zaken *besturen* als *vox generalis* gebezigd wordt, *beheer* daarentegen uitdrukt het bestuur, voor zoover dit betrekking heeft op kerkelijke goederen, wenschten eenige leden te lezen: „aan de kerkbesturen of beheerders”.

„Daartoe door het bevoegd kerkelijk gezag aangewezen.” Sommige leden vroegen, waardoor de bevoegdheid van het kerkelijk gezag bepaald wordt?

Andere leden stelden in het licht, dat volgens de bedoeling van het artikel de Kerk zelve zal aanwijzen welk gezag tot overname bevoegd is. Dit uit te maken ligt niet op den weg van de wet, die zich evenmin moet uitlaten over de vraag, wie eigenaar is van de goederen door de kerkfabrieken beheerd. Deze leden meenden, dat de bedoeling van het artikel beter zou worden uitgedrukt, wanneer eenvoudig gelezen werd: „daartoe door het kerkelijk gezag aangewezen”.

Eindelijk waren er leden, die er geen bezwaar in zagen om in het artikel het huns inziens op grond van het kanonieke recht bevoegde kerkelijke gezag te vermelden en mitsdien te lezen: „aan hare opvolgers, daartoe door den bisschop aangewezen”.

Alinea 2. „Binnen twee maanden”. Is de termijn van twee maanden wel aannemelijk, zoo als die hier bepaald wordt? Indien toch de nieuwe besturen nog niet zijn aangewezen of hebben overgenomen, behoort dan niet het oude met het beheer te kunnen voortgaan? Vooral omdat er geschil zou kunnen zijn over de vraag: wie moet overnemen, zouden sommigen het raadzaam achten dien termijn te laten loopen van den dag der overgifte. Andere leden konden zich hiermede niet vereenigen, omdat het daardoor van het kerkelijk gezag zou afhangen, of het decreet voortduurt. „Rekening en verantwoording.” Zal de ontvanger der kerkfabriek verplicht zijn rekening en verantwoording te doen van zijn geheele beheer, of wel, gelijk men onderstelde, van zijn beheer sedert de laatste goedgekeurde rekening?

„En verdere”. Dit zal moeten zijn: „en de verdere”. „Tot het beheer behorende goederen”. Nemen de kerkbesturen over al hetgeen genoemd wordt in art 36 van het decreet? Dat wil zeggen: zijn ook de inkomsten onder het woord „goederen” begrepen? Maar is verduidelijking dan niet wenschelijk?

Art. 3. Hier wordt gesproken van „wetten, besluiten en bepalingen van Franschen oorsprong”, zonder nadere aanduiding. Onderscheidene leden kwamen tegen deze on-

bestemde uitdrukkingen op en vroegen stellige opgave van hetgeen afgeschaft werd.

Anderen verdedigden de gekozen bewoordingen, zich vereenigende met hetgeen dienaangaande in de Memorie van Toelichting gezegd wordt.

Men vroeg, of niet ook het decreet van 6 November 1813 onder de afschaffing is begrepen, voor zoover namelijk dat decreet op de kerkfabrieken betrekking heeft en men stelde prijs op eene bepaalde verklaring daaromtrent van de Regering.

Hierop werd door de eerstgemelde leden geantwoord, dat die vraag het bewijs levert, hoe wenschelijk de door hen verlangde opgave in de wet is.

„Van Franschen oorsprong.” Moeten niet ook besluiten van anderen dan Franschen oorsprong worden afgeschaft?

Art. 4, I, alinea 1. Neemt de Regering aan met opzigt tot de pastorijen, dat deze, ook in zoover ze zijn van vroegeren oorsprong, doch genationaliseerd en later teruggegeven, aan de burgerlijke gemeente behooren en dus in dit artikel begrepen zijn?

Zijn er kerken, die onder eenigen titel aan de burgerlijke gemeente behooren, en zoo ja, hoe zal daarmede worden gehandeld?

„Op den tot hertoe gebruikelijken voet” doet veronderstellen dat hier geene vermindering van last plaats grijpt, maar is dat overeenkomstig met het vooropgestelde denkbeeld van geleidelijke vermindering?

II. *Alin. 2.* „Door afstand.” Wat zal regtens zijn als na tien jaren de gemeente geen afstand gedaan heeft en kan die afstand nog geschieden in het laatste jaar? Aan wien moet de afstand geschieden? Deroegeert dit ontwerp aan de bepalingen der gemeentewet?

Op deze laatste vraag werd van eene andere zijde geantwoord, dat men meende dat bedoeld wordt bij het doen van afstand den weg, bij de gemeentewet voorgeschreven, te volgen; derhalve: afstand bij raadsbesluit, goed te keuren door Gedeputeerde Staten.

III. Geldt het decreet niet ook in Staatsvlaanderen en in Vlissingen? Ook niet in enkele gedeelten van Gelderland? Zal daar geen schadevergoeding worden gewaarborgd?

IV. Zullen de verplichtingen, door het decreet aan de provincie opgelegd, terstond vervallen en dus niet even als die der gemeenten geleidelijk worden opgeheven?

V. Men kwam terug op den nagenoeg algemeenen wensch om een wettelijken waarborg te verkrijgen van de schade-loosstelling die het Rijk zal verleenen.

Ook vroeg men betere toelichting, dan in de stukken wordt aangetroffen, omtrent het cijfer van f 14 000, dat de Regering voor rekening van het Rijk wil brengen.

Art. 5. I. Welke uitvoering wordt tegenwoordig aan dat decreet gegeven? De Regering moet toch de middelen bezitten om hieromtrent eene opgave te doen, vervat in minder duistere bewoordingen dan de Memorie van Toelichting behelst.

II. Sommigen achtten het bedenkelijk, dat hier verwezen wordt alleen naar art. 4, en niet ook naar de artt. 2 en 3.

Vastgesteld 18 December 1875.

HAFFMANS.

DE VRIES.

LUYBEN.

KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

KUYPER.

Intrekking van het Keizerlijk decreet van 30 December 1809, concernant les fabriques, enz omtrent de Eerediensten.

NOTA.

Steunende op art. 27 van het Reglement van Orde, heeft de ondergeteekende de eer hierbij de volgende Nota over te leggen betrekkelijk het wetsvoorstel tot de intrekking van het Keizerlijk decreet van 30 December 1809 concernant les fabriques enz.

De Fransche revolutionairen begonnen hunne taak in September 1789 met alle kerkelijke tienden af te schaffen. Deze werden bijzonderlijk opgebracht tot onderhoud van kerken en pastorijen.

Hierop volgde twee maanden later de confiscatie van alle goederen aan kloosters, abdijen, kapittels en geestelijke gestichten toebehoorende, doch bij datzelfde decreet van November 1789 werd bepaald, dat op behoorlijke wijze in het onderhoud van geestelijken, kerken en pastorijen zou worden voorzien, en zelfs dat het inkomen van eenen pastoor niet minder zou bedragen dan 1200 franken met vrije woning en tuin; daarbij werd gevoegd dat, *daar deze goederen tot ontlasting der natie waren geconfisqueerd, de natie dan ook in het onderhoud van kerken, pastorijen en geestelijken moest voorzien.*

Den 18den Germinal van het Xde jaar (10 September 1801) werd dit spoliatie-decreet gestaakt en de goederen van de kerken en pastorijen, die niet verkocht waren, aan de vroegere bezitters teruggegeven, doch in de 12 jaren van 1789 tot 1801 waren vele dier goederen reeds voor spotprijzen verkocht, en in handen van particulieren overgegaan.

De teruggave van deze niet verkochte goederen werd door de administratie der domeinen niet zeer bespoedigd; kerken en pastorijen waren vervallen, sommige uitgeplunderd, tot stallen, schuren, magazijnen, hospitalen, enz. gebruikt, parochien bleven zonder geestelijke hulp, bisschoppelijke zetels bleven onvervuld, seminariën niet geopend, in een woord de godsdienst was in het Fransche Keizerrijk niet volledig hersteld, toen in 1810 het Keizerlijk decreet van 30 December 1809 verscheen, regelende de administratie van de kerkelijke goederen, en kerkfabrieken instellende. Ik herinner mij zeer goed, dat dit decreet veel genoegen baarde en werd beschouwd comme *digne du grand homme qui gouvernait la France*, die toen trouwens, na afloop van den roemrijken veldtocht tegen Oostenrijk, het toppunt van zijn roem had bereikt.

Dit decreet is nu meer dan 65 jaren in rust en vrede, in volkomen eenstemmigheid der geestelijke en civile autoriteit, zonder tegenstreven, in Limburg uitgevoerd; hetzelfde is tweemaal door de Regering en door de Grondwetten erkend: in 1814 bij het vertrek der Fransche legers en het in bezit nemen van het departement der Neder-Maas door den Souvereinen Vorst in naam van de geallieerde Mogendheden; in 1839 bij het weder in bezit nemen uit de handen der Belgen, — doch nu zal dit decreet van 1809 worden ingetrokken zonder eerbiediging van erkende en gevestigde regten, en zullen de gemeenten, de provincie en het Rijk ontslagen worden van de verplichtingen, hun door de decreten van Germinal an X en 30 December 1809 opgelegd, die tevens inhielden, dat de inkomsten der kerkfabrieken niet moesten beschouwd worden als gunsten, *maar als een onbetwistbaar regt*, dat door de Assemblée Nationale was toegekend wegens de confiscatie van de kerkelijke goederen.

De intrekking van dit decreet zal volgens de Memorie van Toelichting gepaard gaan met een zedelijk voordeel en van genot van gelijke vrijheid als aan de kerkelijke gemeenten en hare besturen in de andere gewesten des Rijks is verzekerd, doch dit weegt niet op tegen

de geldelijke verliezen, die de kerkfabrieken zullen ondergaan, noch tegen het verlies van de regten die de decreten haar toekennen om in de kosten van den godsdienst en in het onderhoud van kerken, pastorijen en geestelijken te kunnen voorzien; staat deze intrekking dan niet gelijk met eene tweede *spoliatie*? En is zij dat in wezenlijkheid niet, en zullen nu niet de sedert 65 jaren gevestigde regten worden miskend, en zal niet te kort gedaan worden aan verplichtingen op de Nederlandsche natie rustende, dat is *op de natie, die wereldberoemd is wegens het eerlijk en trouw nakomen van op haar rustende verplichtingen*?

Dat de decreten van Germinal, van 1809, en andere Fransche wetten worden ingetrokken, kan ik beamen, mits tegen billijke en regtvaardige schadeloosstellingen.

Het zou hard zijn voor de Katholieke bevolking van Limburg, die beroofd is geworden van de meeste harer kerkelijke goederen, zich nu te zien onthouden gemeentelijke, provinciale en Rijks-subsidien, die de decreten haar toekennen, zonder dat de schuldpligtigen daar ooit over hebben geklaagd of tegen op zijn gekomen.

Toen Limburg in 1814 door de Fransche legers werd ontruimd, waren alle geestelijke goederen op verre na niet verkocht; men vond zelfs nog eenen grooten achterstand van niet aangezuiverde kooprijzen van verkochte domeinen in de jaren 1810, 1811, 1812 en 1813, die alle ten bate van de Nederlandsche schatkist zijn gekomen. Limburg had geen schulden, die op dat gewest kleefden, en na 1815 tot 1829 werden de verdere onverkochte geestelijke goederen, die men niet te gering moet schatten, door het domein verkocht. Een mooi perceel bleef echter nog over; het waren de kolenmijnen van Kerkrade, die aan de Aken-Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij zijn afgestaan en jaarlijks een revenu van tusschen de 50,000 en 60,000 gulden opbrengen. Deze mijnen waren van geestelijken oorsprong, en nu zal de Regering, om zich te onttrekken aan eenen geringen geldelijken last die op haar, op de gemeenten en de provincie door de Fransche decreten rust, deze willen intrekken, die door een revolutionair en roovend bewind uit besef van regtvaardigheid jegens de beroofde kerk waren uitgevaardigd, decreten, die niet door de Fransche revolutie van 1830, niet door die van 1848, ja zelfs niet door de gruwelijke Commune te Parijs in 1870 zijn ingetrokken; en zal dit nu door de Nederlandsche wetgevende magt geschieden zonder billijke en volledige geldelijke schadeloosstelling aan de Limburgsche kerkfabrieken? Ik houde mij overtuigd van neen.

En hoe is dit wetsvoorstel te rijmen met de proclamatie van de Hooze Regering aan de Limburgers van 26 Mei 1848 door eenen commissaris speciaal daartoe gedelegeerd overgebracht, waarin onder anderen het volgende voorkomt:

„De Regering, bedacht *om in alles regtvaardig te zijn*, verliest niet uit het oog de wenschen door velen van Limburgs ingezetenen omtrent vrijheid van godsdienst-oefeningen, vrijheid van onderwijs en vereeniging geuit, en hoopt daaromtrent grondslagen te leggen welke alle Staatsburgers kunnen bevredigen.

„Wij bevelen inmiddels in het welbegrepen belang van alle Limburgs ingezetenen, eene met gematigdheid maar toch met vastberadenheid gepaarde handhaving der bestaande wetten aan.

„Limburg zal zich met geheel Nederland eene onvergankelijke eerzuil oprigten indien het, naar verbetering strevende, inmiddels de wetten eerbiedigt.”

Ik ben overtuigd dat Limburg dien goeden raad van de Regering heeft opgevolgd, de bestaande wetten heeft geëerbiedigd, en aan de oprigting dier eerzuil het zijne heeft toegebracht.

Hage, 22 November 1875.

C. A. DE BIEBERSTEIN.

